

COVID-19 SALGINI SÜRECİ İLE MASLOW'UN İHTİYAÇLAR HİYERARŞİSİNİN ETKİLEŞİMİNİN İNCELENMESİ: ALANYAZIN TARAMASI

Sefer AYDOĞAN¹

ÖZET

Covid-19 salgını önlemek ve halk sağlığını kazanmak için yönetici ve karar-vericiler sokağa çıkma yasakları, evde kalma, izolasyon ve sosyal mesafe gibi önlemleri uygulamışlardır. Bu önlemler dahilinde dünya nüfusunun yarısının sosyal izolasyonda kaldığı düşünüldüğünde Covid-19 salgınına yönelik tedbirlerin toplumların ekonomik ve sosyal hayatına önemli etkileri olmuştur. Böyle bir süreçte Covid-19 salgınının insan üzerinde yaratmış olduğu psikolojik ve fizyolojik etkiler gözetilerek hızla değişen insan ihtiyaçları sistemini anlamak ve halk sağlığının tekrar kazanılması için davranışları yönlendirecek stratejileri tanımlamak adına önemlidir. Bu noktada Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi Covid-19 salgınının ürettiği insan ait ihtiyaçları, salgının toplum üzerindeki etkilerini ve insanları neyin motive ettiğini anlamak için bir çerçeve sağlamaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada Covid-19 salgının toplumsal hayat ile etkileşimi sonucunda bireyin ihtiyaçları üzerindeki etkilerini Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşi odağında inceleyen araştırmaların sonuçlarını sistematik alanyazın taraması ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Elde edilen araştırma bulgularına göre değişen fiziksel ihtiyaçların karşılanması daha belirgin hale gelmiştir. Fiziksel ihtiyaçlarını karşılayamayan bireylerin üst kademe ihtiyaçları ötelediği ve karşılamaya çalıştığına başka sorunların ortaya çıktığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Yönetim, İhtiyaçlar, Covid-19, Halk Sağlığı Yönetimi

---

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Milli Savunma Üniversitesi, Hava Harp Okulu Dekanlığı, Beşeri ve Sosyal Bilimler Bölümü, saydogan@hho.msu.edu.tr, sefer.aydogan@gmail.com, İstanbul/Türkiye, Orcid No: 0000-0002-0431-4256

EXAMINATION OF THE INTERACTION OF THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD AND MASLOW'S HIERARCHY OF NEEDS: A REVIEW OF THE LITERATURE

ABSTRACT

In order to prevent the Covid-19 pandemic and to gain public health, managers and decision-makers have implemented measures such as curfews, staying at home, isolation and social distance. Considering that half of the world's population remains in social isolation, the measures against the Covid-19 pandemic have had significant effects on the economic and social life. In such a process, it is important to understand the rapidly changing human needs system by considering the psychological and physiological effects of the Covid-19 pandemic on people and to define strategies that will guide behaviors in order to regain public health. At this point, Maslow's hierarchy of needs provides a framework for understanding human needs produced by the Covid-19 pandemic, the effects of the epidemic on society and what motivates people. Therefore, in this study, it is aimed to reveal the researches that examine the effects of the Covid-19 pandemic on the needs of the individual as a result of its interaction with social life with the focus of Maslow's hierarchy of needs through a systematic literature review. According to the research findings, meeting the changing physical needs has become more evident. It has been determined that individuals who cannot meet their physical needs postpone their upper-level needs and other problems arise when they try to meet them.

Keywords: Strategic Management, Needs, Covid-19, Public Health Management

1.GİRİŞ

Covid-19 pandemisi, şiddetli akut solunum sendromu koronavirüs 2 (SARS-CoV-2) enfeksiyonundan kaynaklanan solunum yolu hastalığı ile karakterize yeni bir koronavirüsü içermektedir (Centers for Disease Control and Prevention (CDC), 2020). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart'ta 2020'de yeni Covid-19 virüsünü küresel salgın olarak tanımlamış ve çok

kısa bir süre sonra hükümetleri, konuyu ciddiye almaya bulaşının önlenmesi için tedbirler almaya davet etmiştir (World Health Organization (WHO), 2020a). Bu kapsamda Covid-19 salgınına karşı önemli tedbirler yakın temas ile bulaşının önlenmesi olan sosyal mesafe, karantina ve evde kalma uygulamalarıdır (WHO, 2020b: 1). Anılan tedbirlerin, hem pratik hayatta çeşitli işletmelerin geçici kapatılması, günlük faaliyetlerin durdurulması hem de yüz yüze faaliyetlerin gönüllü olarak kısıtlanması gibi sonuçları olmuştur (Alexander ve Karger, 2020). Salgının ilk dalgasının önlenmesi için dünya çapından uygulanan kısıtlamalar döneminde 4 milyara yakın insanın sosyal izolasyon içinde yaşadığı tahmin edilmektedir (Sandford, 2020). Çünkü sosyal mesafe ve karantina uygulamaları, salgının yayılmasını azaltıcı niteliktedir (Mongey vd., 2020: 1). Sosyal mesafe ve karantina uygulamaları boyunca kaybedilen milyonlarca iş (ILO, 2020) ile beraber sosyal ve ekonomik destek kayıpları temel toplumsal işlevlerin kesintiye uğramasına sebep olmuştur (Rapoza, 2020).

Yukarıda ifade edilenler ile birlikte Covid-19 salgını insanlar arasında korkuya neden olmakta (Reznik vd., 2020: 1) ve sokağa çıkma yasağı insanların günlük hareketine sınır getirmektedir (Aziz vd., 2020: 1823). Salgınla mücadele esnasında uygulanan tedbirler insanlarda hastalığa yakalanma korkusu, hayal kırıklığı, can sıkıntısı, günlük hayat için yetersiz malzeme, salgınla mücadelede yetersiz bilgi, finansal kayıp, belirsizliğe tahammülsüzlük ve toplum içinde damgalanma gibi stres kaynaklarına neden olmaktadır (Brooks vd., 2020: 912). Ayrıca insanlar salgını ailelerine, arkadaşlarına veya meslektaşlarına yayma korkusu yaşayabilmektedirler (Xiang vd., 2020: 228).

Covid-19 salgınının insan üzerinde yaratmış olduğu etkiler kapsamında insan ihtiyaçları sistemini anlamak, salgın gibi acil durumlar için stratejileri tanımlamak kritik öneme sahiptir. Çünkü öznel ihtiyaçlar hem acil durumlarda bireysel davranışı hem de etkili müdahale düzeylerini belirlemektedir (Donahue vd., 2012: 3). Örneğin Covid-19 tedbirlerinin uygulandığı bazı

ülkelerde insanlar yiyecek stoklamışlardır (BBC, 2020). Covid-19 salgınının zirve yaptığı dönemde salgının bireylerin toplumun psikolojisi ve ihtiyaçları üzerine etkisi hakkında bilinen genel geçer bilgiler mevcut değildi. Bu yüzden Covid-19 salgını sırasında bireylerin acil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik müdahaleler araştırılmakla beraber önemli ölçüde eksiklerin olduğu ifade edilmektedir (Wang vd., 2020: 3). Bu eksiği gidermek için salgının ürettiği etkileri tespit etmek ve çözüm üretmek için farklı bilim alanlarının beraber çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Holmes vd., 2020: 547).

Bu noktada Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi insan ait ihtiyaçları, toplum üzerindeki etkilerini ve insanları neyin motive ettiğini anlamak için bir çerçeve sağlamaktadır. Maslow (1943)' e göre insan davranışını motive eden beş genel amaç grubu (fiziksel ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, ait olma ve sevgi ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı) veya temel ihtiyaç ve bunların oluşturduğu ihtiyaçlar hiyerarşisi vardır.

Covid-19 salgını gibi krizler, büyük ölçekli davranış değişikliği ve bireylere önemli psikolojik yükler getirirse de (Van Bavel vd., 2020: 460) genel olarak, acil bir durumdaki bireylerin davranışlarının, Maslow (1943)'un motivasyon teorisindeki hedefler hiyerarşisi ile tipik olarak tutarlı olduğu varsayılmaktadır (Donahue vd., 2012: 4). Çünkü bireyin davranışı ortaya çıkan ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olup fiziksel ihtiyaçları karşılanmayan birey hiyerarşide yer alan üst kademedeki diğer ihtiyaçlarını giderecek davranışı gerçekleştirememektedir (Koçel, 2011: 623). Bu bakımdan Covid-19 sürecinde uygulanan karantina, sosyal mesafe ve evde kalma uygulamaları ile birlikte salgın ile mücadele de yaşanan belirsizlikler bireyin yaşamındaki olagelen ihtiyaçlarını şekillendirebilecek niteliktedir. Çünkü Maslow (1943) ihtiyaçlar hiyerarşisinin özünde bireyin çevresinde bulunan ve bireyin davranışlarını etkileyen faktörleri anlamak (Koçel, 2011: 623) bulunmaktadır.

Bu çalışmada Covid-19 salgının toplumsal hayat ile etkileşimi sonucunda bireyin ihtiyaçları üzerindeki etkilerini Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşi odağında inceleyen araştırmaların sonuçlarını sistematik alanyazın taraması ile ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu çalışma sonucundan ortaya konan bulgular ile toplumsal ya da işletme hayatını düzenleyen yönetici ve karar-vericilere Covid-19 salgını etkisi ile gelişen birey ihtiyaçlarının karşılanması ya da karşılayacak ortam ve şartların yaratılması yolu ile onların istedik yönde davranmalarının sağlanmasına katkı yapacağı düşünülmektedir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Covid-19 Salgını ve Sosyal Hayat Etkileşimi

Covid-19 salgının önlenmesi maksadı ile dünya çapında hükümetler tam kapanma, tecrit, evde kalma, el yıkama, sosyal mesafe ve maske takma önlemlerinin uygulamışlardır (Ör; ABD, İngiltere, Türkiye). Bir ülkeden başka bir ülkeye seyahat etmenin kısıtlamaları getirilmiştir (Chinazzi vd., 2020). Önlemler ile Covid-19 salgını, insanların yaşam ve çalışma şeklini yeniden belirlemiş, çok sayıda insan bulaşından uzak kalabilmek için evlerinde kalmıştır (Brynjolfsson vd., 2020: 2). Birçok çalışan işlerini örneğin A.B.D'de mevcut işlerin %37'si (Dingel ve Neiman, 2020), Kanada'da ise %41 (Gallacher ve Hossain, 2020), uzaktan çalışma biçiminde sürdürülmüştür.

Covid-19 salgınının ilerlemesini önlemek üzere kurgulanan tedbirlerin gerektirdiği sosyal ihtiyaçların genelde işsizlik (Blustein vd.,2020; ILO, 2020), cinsiyete dayalı şiddet (Mittal ve Singh, 2020; Solórzano vd., 2020), kaygı ve depresyon (Mazza vd., 2020) veya evsizlik (Tsai ve Wilson, 2020: Bodkin vd. 2020) gibi sosyal sorunlarla ilgili olduğu ifade edilmekte olup örneğin Almanya'da, Nisan 2020'deki kapatma önlemlerinin etkisi kısa vadede işsizliği arttırmıştır (Bauer ve Weber, 2021). İspanya, İtalya ve Almanya gibi Avrupa birliği ülkelerinde farklı işçi grupları arasında karantina önlemlerinin asimetric etkilerini

incelendiğinde özellikle, ekonomik faaliyet üzerindeki kısıtlamaların esas olarak daha düşük ücretli ve daha kötü istihdam koşullarına sahip işçileri etkilediğini ve bunun önemli ölçüde kadınlarda ve genç işçilerde ortaya çıktığını belirlenmiştir (Fana vd., 2020). İşsizlik, intihar riskindeki artışla ilişkilendirilmiş ve Covid-19 sırasında intiharın (Gunnel vd., 2020) önlenmesi artmıştır (Kawolh ve Nordt, 2020; McIntyre ve Lee, 2020). Dolayısıyla Covid-19 salgını günlük ve çalışma hayatını etkileyerek üretim miktarını önemli ölçüde düşürmüştü ve dünya ticaretini etkilemiştir. Tablo 1’de Covid-19 salgının sağlık, ekonomik ve sosyal etkileri gösterilmektedir (Haleem vd., 2020: 78).

Tablo 1. Covid-19 Salgınının Sağlık, Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Sağlık Hizmetleri	Şüpheli veya doğrulanmış vakaların teşhisi, Karantina ve tedavisindeki zorluklar, Mevcut tıbbi sistemin işleyişinin yüksek yükü, Diğer hastalık ve sağlık sorunları olan hastalar ihmal edilmesi Çok yüksek risk altındaki doktorlara ve diğer sağlık uzmanlarına aşırı yüklenmesi Tıbbi mağazaların aşırı yüklenmesi Yüksek koruma gereksinimi Tıbbi tedarik zincirinin bozulması
Ekonomi	Temel ihtiyaç maddelerinin üretiminin yavaşlaması, Ürünlerin tedarik zincirini bozulması, Ulusal ve uluslararası ticarete kayıpları, Piyasadaki zayıf nakit akışı, Gelir artışında önemli yavaşlama,
Sosyal	Hizmet sektörünün gerektiği gibi hizmet verememesi, Büyük ölçekli spor ve turnuvaların iptali veya ertelenmesi, Ulusal ve uluslararası seyahatlerden ve hizmetlerin iptalinden kaçınmak Kültürel, dini ve şenlikli etkinliklerin kutlanmasının aksaması, Nüfus arasında aşırı stres, Akranlarımız ve aile üyelerimizle sosyal mesafe, Otel, restoran ve dini mekanların kapatılması, Sinema ve oyun salonları, spor kulüpleri, spor salonları, yüzme havuzları vb. eğlence yerlerinin kapatılması, Sınavların ertelenmesi

Kaynak; Haleem vd., 2020: 78

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere Covid-19 salgını birçok mal ve hizmet üretiminde arz kaynaklarını etkilemiştir. Bu durum toplum ve birey ihtiyaçlarının karşılanamamasına ya da karşılanmasında zorluklar meydana getirmiştir.

Covid-19 salgınının etkisi bölgeden bölgeye farklılık gösterebilmekle beraber toplumun tüm yönleri üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur (Holmes vd., 2020: 547). Sosyal ihtiyaçların yoksulluk içinde veya kalabalık hanelerde yaşayan, su veya sağlık önlemlerine erişimi olmayan insanların yanı sıra düşük okuryazarlık becerisine sahip kişilerde de belirgin bir biçimde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Redondo-Sama vd., 2020: 2). Düşük sosyo-ekonomik statüdeki insanlar Covid-19 salgını esnasında sağlık hizmetlerine erişimin azalmasına dikkat çekilmiştir (Patel vd., 2020: 110). Sosyo-ekonomik açıdan en savunmasız olan evsiz nüfus, halk sağlığı açısından büyük bir zorluk teşkil etmekte, özellikle karantinaya alınan şehirlerde salgının ilerlemesi ile ilgili endişeleri arttırmaktadır (Tsai ve Wilson, 2020). Alt yapısı yetersiz ya da hiç olmayan bölgelerin tam kapanma, karantina gibi acil önlemlerin alınmasında su, tuvalet, kanalizasyon, drenaj, atık toplama ve güvenli ve yeterli barınma gibi temel ihtiyaçlar zaten yetersiz olduğundan veya mevcut olmadığından etkinlik sağlayamadığı, evsiz yada barınma ihtiyacını karşılamakta sorun yaşayanların gerek fakirlik gerekse de aşırı kalabalık şiddete maruz kalma potansiyellerinin arttığı ve enfeksiyonu artırma ihtimalini arttırdığı belirtilmektedir (Corburn vd., 2020: 348). Salgının aynı zamanda ABD, İngiltere ve Galler gibi ülkelerde ırksal ve etnik eşitsizlikler neden olduğu (Platt ve Warwick, 2020: 259; Laster Pirtle, 2020 :504) bununda öğrenme fırsatları üzerinde etkiye neden olduğu ifade edilmektedir (Jæger ve Blaabæk, 2020: 1; Marshall ve Wolanskyj-Spinner, 2020: 1135). Covid-19 salgını sırasında bir güvenlik ihtiyacı olarak okula gidemeyen çocuklara olan istismarın arttığı belirtilmektedir (Roca vd., 2020: 1). Cinsiyet farklılaşmasında ise kadınlarda anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi sorunları önlemek için

psikolojik desteğin artırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır (González-Sanguino vd., 2020). Bireyler arası bulaşının önlenmesi için bireylerin cinsel yaşamlarında cinsel yalnızlık ön plana çıkmış (Delcea vd., 2020: 21) ve cinsel yaşamda isteksizliklere neden olmuştur (Arafat vd., 2020: 1).

Öte yandan bulaşından korunmak için evde kalma uygulamasına riayet eden bireyler dijital teknolojinin imkanlarından istifade etmişler ve dijital platformların kullanım oranları önemli ölçüde artış göstermiştir. Örneğin Zoom'un günlük kullanıcı Mart 2020'de %67 Microsoft Teams'in ise %220 oranında artmıştır (Leonardi, 2020: 2). Bu durum salgın sürecinde imkânı olan bireylerin dijital platformlar üzerinden sosyalleşebildiklerine dair bir fikir vermektedir.

2.2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

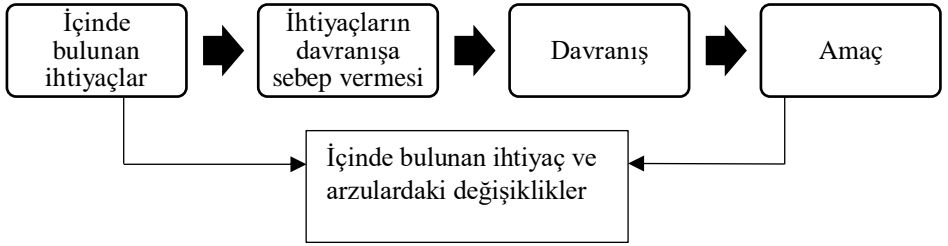
İhtiyaçlar teorisine değinmeden önce teorinin anlaşılmasına katkı yapmak adına "ihtiyaçın" ne olduğunu açıklamakta yarar vardır. "İhtiyaç" kavramının temelleri dürtü teorisine dayanmaktadır. Temel olarak dürtü teorisi, tüm insanların hayatlarının devamı veya refahları için bazı şeylere ihtiyaç duyduğunu varsaymaktadır (Hull, 1951). Seward ve Seward (1937), dürtüyü "*sürekli bir dengesizlikten kaynaklanan tüm organizmanın faaliyeti*" olarak tanımlamaktadırlar (APA PsycNET, 2021). Genellikle su, yiyecek ve dinlenme gibi belirli şeylerin yetersizliğinden (veya eksikliğinden) kaynaklanan bir dengesizlik olarak ifade edilebilir. Bu nedenle, bir dürtü, belirli bir şeyin eksikliğinden kaynaklanan bir "ihtiyaç" yansıtmaktadır (Taormina ve Gao, 2013: 156).

Abraham Maslow ise insanların çalışma hayatları bağlamında çeşitli kişisel ihtiyaçlarını nasıl karşıladığına dair teorisini ortaya koymuştur (Maslow, 1943). Bir hümanist psikolog olarak gözlemleri eşliğinde, insanların genelde aynı sırayla takip ettikleri genel ihtiyaçlarını tanıma ve tatmin etme modeli olduğunu öne sürmüştür (Gawel, 1996: 1). Bu modelin iki

varsayımı vardır; i) bireyin gösterdiği her davranışın bireyin sahip olduğu belirli ihtiyaçları gidermeye yönelik olduğu, ii) bireyin, halihazırda tanınan ihtiyacı büyük ölçüde veya tamamen tatmin olana kadar hiyerarşideki bir sonraki yüksek ihtiyacı tanıyamayacağı ve onun bireyi davranışa sevk etmeyeceğidir. Bu yaklaşımın esas aldığı motivasyon süreci şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Maslow’un Motivasyon Süreci

Kaynak: Koçel, 2011: 623.

Maslow (1943)’ e göre bireyin ihtiyaçları beş grupta toplanabilir. Genelde piramit şeklinde ifade edilen ihtiyaçlar hiyerarşisi Tablo 2’ de ihtiyaçlar, seviyesi ve içeriği belirtilerek sunulmaktadır.

Tablo2. Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi

Seviye	İhtiyaç	İçeriği
1	Fiziksel	Susuzluk, seks, açlık
2	Güvenlik	Güvenlik, istikrar, korunma
3	Sevgi ve ait olma	Yalnızlıktan kaçmak, sevmek ve sevilmek, aidiyet duygusu kazanmak
4	Saygı	Kendine saygı, başkalarına saygı
5	Kendini gerçekleştirme	Bireyin potansiyelini gerçekleştirme

Kaynak: Gawel, 1996: 2.

Bu çerçeve dahilinde temel fizyolojik ihtiyaçlar; su, yiyecek ve barınmayı içeren hiyerarşinin temelidir. Maslow'un teorisinde, fizyolojik ihtiyaçlar ne kadar tatmin edilirse, kişi güvenlik ihtiyaçlarını o kadar çok tatmin etmeye çalışacak bir alt seviye tatmin oldukça üst seviye ihtiyaç gerçekleştirmeye yönelik davranış sergileyecektir (Taormina ve Gao, 2013:157).

3.YÖNTEM

Bu çalışma, Covid-19 salgının sosyal hayat ile etkileşimi sonucunda bireyin ihtiyaçları üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmaların sonuçlarını sistematik literatür taraması (Systematic Literature Review (SLR)) (ör; Ceylan ve Kıpırıtı, 2021; Bellizzi vd., 2020) yöntemi ile ortaya koymaktadır. Sistematik literatür taraması, belirlenmiş araştırma konusunu nesnel, tekrarlanabilir, ayrıntılı içeriğini ortaya koyarak (Weed, 2006; Pickering ve Byrne, 2013) ilgili araştırma konusunu tanımlamayı, değerlendirmeyi ve özetlemeyi amaçlamaktadır (Petticrew ve Roberts, 2008).

Bu çalışmada, Ebscohost, Emerald Insight, ScienceDirect Elsevier, Google Scholar gibi bilimsel veri tabanlarında, akademik kaynaklarda ve akademik yayıncılarda ulaşılabilecek ve kapsamında Covid-19 salgının sosyal hayat ile etkileşimi sonucunda bireyin ihtiyaçları üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar taranmıştır. Araştırmanın tarih aralığını Covid-19 salgının başlangıç yılı olan 2020 ile salgının devam etmesi göz önünde bulundurularak 2021 olarak belirlenmiştir.

4.BULGULAR VE TARTIŞMA

İnsan ihtiyaçları sistemini belirlemek ve anlamak, gelecekteki Covid-19 salgınına müdahale ve kurtarma stratejilerini tanımlamak için kritik öneme sahiptir (Ryan vd., 2020: 625). Çünkü gerek karar-vericiler gerekse yöneticiler açısından bireyin ihtiyaçlarını anlamak onları belirli bir davranışı sergilemeye yöneltecektir (Davis, 1989: 43). Örneğin, insanlar güvenlik ihtiyaçlarını düşünmeden önce fizyolojik ihtiyaçlarının algılarına dayalı kararlar vermektedirler. Salgının en başından beri bir sorun olan ve her yerde bildirilen “panik satın alma” ve stoklama nedeniyle süpermarketlerin ve mağazaların stoklarında yer alan yiyecek, içecek ve diğer gerekli ürünleri tükenmesine neden olmuştur (Matias vd., 2020: 873; Kantar, 2020). Dolayısıyla sokağa çıkma yasakları esnasında açlık ve gıda güvensizliği

birçok insan için büyük bir endişe haline gelmiştir. (Niles vd., 2020: 1; Laborde vd., 2020: 15). Maslow'un birinci seviye fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına örnek tuvalet kağıtlarında yaşanmıştır. Sokağa çıkma yasağı bireylerde hijyen sağlamada kullanılacak malzemelerin erişimine kısıtlama olacağına dair bir bilinç yaratarak (Labad vd., 2021: 1) ihtiyacın giderilmesinde artışa neden olmuştur (Kantar, 2020). Covid-19 salgının belirsizlik ortamının neden olduğu stress, kaygı ve depresyon (Mazza vd., 2020) uyku düzenlerinin bozulmasına (Altena, 2020: 1) intihar davranışının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Sher, 2020).

DSÖ'nün sosyal mesafe, evde kalma ve maske gibi önlemleri tavsiye etmesinden sonra bireylerin kendilerini salgından koruma ihtiyaçları önem kazanmıştır (Matias vd., 2020: 875). Çünkü salgın benzeri görülmemiş düzeyde ölüm korkusunu tetikleyerek insanlarda korku yaratmıştır (Zheng vd., 2021: 1). Bireyler hem kendilerini hem de sevdiklerini salgının belirsizlik ortamında belirtilen tedbirler ile korumaya çalışmaktadırlar (Chen ve Yang, 2019: 2). Salgın önlemleri kapsamında evde kalma ve sosyal izolasyon uygulamaları bireyleri yalnızlıkla mücadele etmelerine neden olmuştur (Luchetti vd. 2020: 897; Groarke vd., 2020). Çünkü salgının etkilediği öznel iyi oluş yalnızlıkla ilişkilidir (Tian, 2016: 1137). Böylece sevgi ve ait olma ihtiyacı karşılanmayan bireyler saygı göreme ihtiyacını karşılayamama riskini de taşımaktadırlar (Matias vd., 2020: 876).

Covid-19 salgını işsizlik (Blustein vd.,2020; ILO, 2020) ve yoksullukta büyük artışlara (Laborde vd., 2020) neden olduğundan, düşük benlik saygısı ve sosyal statü tatmini için olumsuzluk yaratabilmektedir (Jiang, 2020: 5). Düşük benlik saygısı, olumsuz zihinsel sağlık faktörü olarak kabul edilmektedir (Masselink vd., 2018). Covid-19 salgını önleme tedbirleri kapsamında artan işsizlik var olan yoksulluğa katkı yaparak düşük benlik saygısının oluşmasına neden olmaktadır (Twenge ve Campbell, 2002). Bunlarla birlikte, Covid-19 karantinaları, evde kapanma uygulamaları ve izolasyonlar gibi

önlemler insanların sosyal, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ile ilgili bir sonraki ihtiyaç seviyesine ulaşma arzusunu içerebilen istihdam ve kaynaklara erişim gibi güvenlik ihtiyaçlarından ödün vermelerine neden olmaktadır (Ryan vd., 2020: 625). Tablo 3, Covid-19 salgının sürecinin insan ihtiyaçlarında yapmış olduğu değişiklikleri Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi gözeterek ifade etmektedir.

Tablo 3: Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi ve Covid-19 Etkileşimi

İhtiyaçlar	Gereksinimler	Covid-19 tecritlerinin birey ve toplum üzerindeki etkisi
Fiziksel İhtiyaçlar	Solunum, denge, su, uyku, yemek, seks, giyim, barınak, hareketlilik	Daha az hareketlilik, gıdaya erişim sorunları ve bazı insanlar için barınma ihtiyacı
Güvenlik	İstihdam, kaynaklar, mülkiyet, sağlık, istikrar ve güvenlik	Artan işsizlik, kaynaklara erişimin azalması ve belirsiz gelecek nedeniyle bireysel istikrarın etkilenmesi, güvenlik sorunları hane/ev düzeyinde artması
Sosyal	Aşk, sevgi, aile, arkadaşlar, ilişkiler ve ait olma	Aile ve arkadaşlara erişimin etkilenmesi
Saygı	Tanıma, saygı, başarı, kendine güven ve öz değer	İnsanlar işsiz kaldıkça ve belirsiz bir geleceğe sahip olduklarında öz değer sorgulanması
Kendini gerçekleştirme	Yaratıcılık, gerçeklerin kabulü, ahlak ve problem çözme	Etkisinin yok denecek kadar az olması

Kaynak: Ryan vd., 2020: 625

Tablo 4 ise farklı faaliyet alanlarından hizmet ve üretim sunan çalışanların Covid-19 salgını sürecinde ihtiyaçlarında meydana gelen değişiklikleri Maslow'un ihtiyaç kategorileri çerçevesinde göstermektedir.

Tablo 4. Farklı Faaliyet Alanlarında Görev Yapan Çalışanların Covid-19 Salgın Sürecinde İhtiyaçlarındaki Değişim

	İdari	Akademik	Sağlık	Üretim
Fiziksel	Tedirgin olma, çalışma sistemi, esnek çalışma, online işlemler, fazla mesai ve yetersiz araç-gereç ekipman	Çalışma sistemi, evden çalışmanın zorlukları	Çalışma sistemi, fazla mesai, ekstra önlemlerin getirdiği zorluklar, olumsuz anlamda etki	Hastalık bulaşma riski, esnek çalışma, uzaktan çalışma sistemi, gerekli tedbirlerin alınması”
Güvenlik	Dışarıya serbestçe çıkamama	İş kaybı endişesi	-	Kaygı, devletin sağladığı olanaklar”
Ait Olma ve Sevgi	Azalma, sosyal mesafeye önem, telefonla iletişim, sevdiklerimizle görüşmemek	Telefonla iletişim, sevdiklerimizle görüşmemek	Çalışma arkadaşlarına değer verme, moral ve motivasyon düşüklüğü, olumsuz anlamda etki, sevdiklerimizle görüşmemek	Sevdiklerimizle görüşmemek, sosyal mesafeye önem, telefonla iletişim, uzaktan çalışma
Saygı	Korku ve stres, saygı ve sevginin değerini anlamak	-	Sağlık personeline verilen değer, olumlu anlamda etki	-
Kendini Gerçekleştirme	Kendine daha çok zaman ayırma	Kendini değersiz hissetme, uzaktan eğitimin faydası”	Çalışma arkadaşlarına destek verme, olumsuz anlamda etki, olumlu katkı sağlama, olumlu anlamda etki, kendi potansiyelinin farkına varma	İhtiyaçların ertelenmesi, aile kavramı ve temel ihtiyaçların önceliği, sağlığın önemi, online ortam

Kaynak: Yazar tarafından Yelkikalan vd., 2020 araştırmasında elde edilen bulgulardan oluşturulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde ihtiyaçların önemli bir kısmının hem Covid-19 salgın etkisi ile hem de farklı faaliyet alanlarının etkileşiminden dolayı değişim gösterdiği görölmektedir. Öncelikli ihtiyacın ise fiziksel, güvenlik, ait olma ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanması arasında dağıldığı belirtilmektedir (Yelkikalan vd. 2020: 163).

5.SONUÇ

Ülkelerin karar-vericileri ya da yöneticileri Covid-19 salgının önlenmesi ilişkin tedbirleri uygulama yetkisine sahip olmakla beraber halk sağlığının tekrar kazanılması ve sürdürülebilmesi için kararlı olmak zorundadırlar. Ancak alınan salgın önleme tedbirlerinin uzun vadeli toplumsal zararlarını sınırlamak için tedbirlerin toplum üzerindeki etkilerini de düşünmek durumundadırlar (Ryan vd., 2020: 623). Toplumsal hayat içerisinde Covid-19 salgını öncesi insanların sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği bu durumun ön koşulunun ise güvenlik ihtiyaçları olduğu belirtilmektedir (Dwivedi 2021: 2449). Covid-19 salgınının toplumsal hayat içerisinde meydana getirdiği değişimler Maslow'un ortaya koyduğu insan ihtiyaçlarından salgının önlenmesine yönelik getirilen şartların ortaya çıkardığı gıda temini ve güvenliği, su, salgını önlemede kullanılacak temizlik maddeleri, maske gibi fiziksel ihtiyaçların karşılanmasını (Brooks vd., 2020) daha belirgin hale getirmiştir. Dolayısıyla, insanların salgın ile mücadelede fiziksel ihtiyaçlara yönelik ihtiyaçların karşılanması sonrasında insanların ödün verdikleri sosyalleşme, saygınlık ve kendini gerçekleştirme (Ryan vd., 2020) ihtiyaçlarını karşılanmasına olanak sağlayabilecektir.

Covid-19 salgınının yönetimi esnasında Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi toplumsal sağlığın sosyal ihtiyaçlarının belirlenmesi ile bütünleştirilebildiğinde ilgili toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek katmanlı bir model sunabilecek potansiyele sahiptir. Bu bakımdan karar-vericiler ya da yöneticiler salgın ile ortaya çıkan sorunların ve krizlerin çözümünde toplumsal olarak

zarara neden olmamak için Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisini mevcut karar verme süreçlerine entegre etmelidir.

KAYNAKÇA

- Alexander, D., & Karger, E. (2021). Do stay-at-home orders cause people to stay at home? Effects of stay-at-home orders on consumer behavior, Working Paper, No. 2020-12, Federal Reserve Bank of Chicago, Chicago, IL. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/230390/1/169563277X.pdf>, (Erişim tarihi: 16.07.2021).
- Altena, E., Baglioni, C., Espie, C. A., Ellis, J., Gavrilloff, D., Holzinger, B., ... & Riemann, D. (2020). Dealing with sleep problems during home confinement due to the COVID-19 outbreak: Practical recommendations from a task force of the European CBT-I Academy. *Journal of sleep research*, 29(4), e13052.
- APA PsycNET, (2021). Internal and external determinants of drives. <https://psycnet.apa.org/buy/1937-04542-001>, (Erişim tarihi: 16.07.2021).
- Arafat, S. Y., Alradie-Mohamed, A., Kar, S. K., Sharma, P., & Kabir, R. (2020). Does COVID-19 pandemic affect sexual behaviour? A cross-sectional, cross-national online survey. *Psychiatry research*, 289, 113050.
- Aziz, N. A., Othman, J., Lugova, H., Suleiman, A., behalf of the Economy, O., & Cluster, S. W. (2020). Malaysia's approach in handling COVID-19 onslaught: Report on the Movement Control Order (MCO) and targeted screening to reduce community infection rate and impact on public health and economy. *Journal of infection and public health*, 13, 1823-1829.
- Bauer, A., & Weber, E. (2021). COVID-19: how much unemployment was caused by the shutdown in Germany?. *Applied Economics Letters*, 28(12), 1053-1058.

- Bellizzi, M. G., Eboli, L., & Mazzulla, G. (2020). Air Transport Service Quality Factors: A Systematic Literature Review, *Transportation Research Procedia*, 45, 218-225.
- BBC (2020). Koronavirüs - Los Angeles Times: Salgın büyürken Amerikalılar silah depoluyor. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51908443>. (Erişim tarihi: 14.07.2021)
- Brynjolfsson, E., Horton, J. J., Ozimek, A., Rock, D., Sharma, G., & TuYe, H. Y. (2020). COVID-19 and remote work: An early look at US data (No. w27344). *National Bureau of Economic Research*. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27344/w27344.pdf, (Erişim tarihi: 12.07.2021).
- Blustein, D. L., Duffy, R., Ferreira, J. A., Cohen-Scali, V., Cinamon, R. G., & Allan, B. A. (2020). Unemployment in the time of COVID-19: A research agenda.
- Bodkin, C., Mokashi, V., Beal, K., Wiwcharuk, J., Lennox, R., Guenter, D., ... & O'Shea, T. (2020). Pandemic planning in homeless shelters: a pilot study of a COVID-19 testing and support program to mitigate the risk of COVID-19 outbreaks in congregate settings. *Clinical Infectious Diseases*. 1639-1641.
- Brooks SK, Webster RK, Smith LE, et al. (2020) The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395: 912–920.
- Centers for Disease Control and Prevention (CDC) (2020) Coronavirus disease 2019 (COVID-19): Situation summary. Available at: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/cases-updates/summary.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fsummary.html, (Erişim tarihi: 12.07.2021).
- Chen, L., & Yang, X. (2019). Using EPPM to evaluate the effectiveness of fear appeal messages across different media outlets to increase the intention of breast

- selfexamination among Chinese women. *Health Communication*, 34(11), 1369–1376.
- Chinazzi, M., Davis, J. T., Ajelli, M., Gioannini, C., Litvinova, M., Merler, S., ... & Vespignani, A. (2020). The effect of travel restrictions on the spread of the 2019 novel coronavirus (COVID-19) outbreak. *Science*, 368(6489), 395-400.
- Ceylan U., & Kıpırtı, F. (2021). Green marketing activities in tourism businesses: literature review. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 8, 23. Doi: 10.51293/socrates.22.
- Corburn, J., Vlahov, D., Mberu, B., Riley, L., Caiaffa, W. T., Rashid, S. F., ... & Ayad, H. (2020). Slum health: arresting COVID-19 and improving well-being in urban informal settlements. *Journal of urban health*, 97(3), 348-357.
- Dingel, J. I., & Neiman, B. (2020). How many jobs can be done at home?. *Journal of Public Economics*, 189, 104235.
- Davis, K. (1989). *Human behavior at work: Organizational behavior*. McGraw-Hill Inc. Newyork.
- Delcea, C., Chirilă, V. I., & Săucea, A. M. (2021). Effects of COVID-19 on sexual life—a meta-analysis. *Sexologies*, 30(1), e49-e54.
- Dwivedi, P. (2021). Maslow Theory Revisited-Covid-19-Lockdown Impact on Consumer Behaviour. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(2), 2445-2450.
- Donahue, D. A., Cunnion, S. O., Balaban, C. D., & Sochats, K. (2012). The all needs approach to emergency response. *Homeland security affairs*, 8(1), 1-17.E
- Fana, M., Tolan, S., Torrejón, S., Brancati, C. U., & Fernández-Macías, E. (2020). The COVID confinement measures and EU labour markets. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Available online: <https://op.europa.eu/es/publication-detail/>

/publication/fe5d685b93fb-11ea-aac4-01aa75ed71a1/language-en (Erişim tarihi: 18 07 2021).

- Gallacher, G., & Hossain, I. (2020). Remote work and employment dynamics under COVID-19: Evidence from Canada. *Canadian public policy*, 46(1), 44-54.
- Gawel, J. E. (1996). Herzberg's theory of motivation and Maslow's hierarchy of needs. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 5(1), 11.
- González-Sanguino, C., Ausín, B., Castellanos, M. Á., Saiz, J., López-Gómez, A., Ugidos, C., & Muñoz, M. (2020). Mental health consequences during the initial stage of the 2020 Coronavirus pandemic (COVID-19) in Spain. *Brain, behavior, and immunity*, 87, 172-176.
- Groarke, J. M., Berry, E., Graham-Wisener, L., McKenna-Plumley, P. E., McGlinchey, E., & Armour, C. (2020). Loneliness in the UK during the COVID-19 pandemic: Cross-sectional results from the COVID-19, *Psychological Wellbeing Study*. *PloS one*, 15(9), e0239698.
- Gunnell, D., Appleby, L., Arensman, E., Hawton, K., John, A., Kapur, N., ... & Yip, P. S. (2020). Suicide risk and prevention during the COVID-19 pandemic. *The Lancet Psychiatry*, 7(6), 468-471.
- Haleem, A., Javaid, M., & Vaishya, R. (2020). Effects of COVID-19 pandemic in daily life. *Current medicine research and practice*, 10(2), 78.
- Holmes, E. A., O'Connor, R. C., Perry, V. H., Tracey, I., Wessely, S., Arseneault, L., ... & Bullmore, E. (2020). Multidisciplinary research priorities for the COVID-19 pandemic: a call for action for mental health science. *The Lancet Psychiatry*, 7(6), 547-560.
- Hull, C. L. (1951). *Essentials of behavior*. New Haven: Yale University Press.
- ILO, (2020). 81 million jobs lost as COVID-19 creates turmoil in Asia-Pacific labour markets

https://www.ilo.org/asia/media-centre/news/WCMS_763819/lang--en/index.htm, (Erişim tarihi: 15 07 2021).

Jæger, M. M., & Blaabæk, E. H. (2020). Inequality in learning opportunities during Covid-19: Evidence from library takeout. *Research in Social Stratification and Mobility*, 68, 100524.

Jiang, S. (2020). Psychological well-being and distress in adolescents: An investigation into associations with poverty, peer victimization, and self-esteem. *Children and Youth Services Review*, 111, 104824.

Kawohl, W., & Nordt, C. (2020). COVID-19, unemployment, and suicide. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 389-390.

Kantar (2020) Accidental stockpilers driving shelf shortages. Available at: <https://www.kantarworldpanel.com/global/News> (Erişim tarihi: 14 07 2020).

Koçel, T. (2011). İşletme Yöneticilięi, Beta Basım Ař.

Labad, J., González-Rodríguez, A., Cobo, J., Puntí, J., & Farré, J. M. (2021). A systematic review and realist synthesis on toilet paper hoarding: COVID or not COVID, that is the question. *PeerJ*, 9, e10771.

Laborde, D., Martin, W., & Vos, R. (2020). Poverty and food insecurity could grow dramatically as COVID-19 spreads. *International Food Policy Research Institute (IFPRI)*, Washington, DC.

Laster Pirtle, W. N. (2020). <? covid19?> Racial Capitalism: A Fundamental Cause of Novel Coronavirus (COVID-19) Pandemic Inequities in the United States. *Health Education & Behavior*, 47(4), 504-508.

Leonardi, P. M. (2020). COVID-19 and the new technologies of organizing: digital exhaust, digital footprints, and artificial intelligence in the wake of remote work. *Journal of Management Studies*. 1-5.

- Luchetti, M., Lee, J. H., Aschwanden, D., Sesker, A., Strickhouser, J. E., Terracciano, A., & Sutin, A. R. (2020). The trajectory of loneliness in response to COVID-19. *American Psychologist*.
- Maslow, A., H. (1943) A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4): 370–396.
- Marshall, A. L., & Wolanskyj-Spinner, A. (2020, June). COVID-19: challenges and opportunities for educators and generation Z learners. In *Mayo Clinic Proceedings*, 95 (6), 1135-1137. Elsevier.
- Matias, T., Dominski, F. H., & Marks, D. F. (2020). Human needs in COVID-19 isolation.
- Masselink, M., Van Roekel, E. & Oldehinkel, A. Self-esteem in Early Adolescence as Predictor of Depressive Symptoms in Late Adolescence and Early Adulthood: The Mediating Role of Motivational and Social Factors. *J Youth Adolescence*, 47,932–946 (2018).
- Mazza, M. G., De Lorenzo, R., Conte, C., Poletti, S., Vai, B., Bollettini, I., ... & COVID-19 BioB Outpatient Clinic Study group. (2020). Anxiety and depression in COVID-19 survivors: Role of inflammatory and clinical predictors. *Brain, behavior, and immunity*, 89, 594-600.
- McIntyre, R. S., & Lee, Y. (2020). Preventing suicide in the context of the COVID-19 pandemic. *World psychiatry*, 19(2), 250.
- Mittal, S., & Singh, T. (2020). Gender-based violence during COVID-19 pandemic: a mini-review. *Frontiers in Global Women's Health*, 1, 4.
- Mongey, S., Pilossoph, L., & Weinberg, A. (2020). Which Workers Bear the Burden of Social Distancing? (No. w27085). National Bureau of Economic Research.
- Niles, M. T., Bertmann, F., Belarmino, E. H., Wentworth, T., Biehl, E., & Neff, R. (2020). The early food insecurity impacts of COVID-19. *Nutrients*, 12(7), 2096.

- Patel, J. A., Nielsen, F. B. H., Badiani, A. A., Assi, S., Unadkat, V. A., Patel, B., ... & Wardle, H. (2020). Poverty, inequality and COVID-19: the forgotten vulnerable. *Public health*, 183, 110.
- Petticrew, M., & Roberts, H. (2008). "Systematic reviews in the social sciences: A practical guide", John Wiley & Sons. <https://dl.uswr.ac.ir/bitstream/Hannan/131642/1/Systematic%20Reviews%20in%20Social%20Science.pdf>. (Erişim tarihi 22 05 2020).
- Pickering, C., & Byrne, J. (2013). The benefits of publishing systematic quantitative literature reviews for PhD candidates and other early-career researchers, *Higher Education Research & Development*, 33(3), 534-548.
- Platt, L., & Warwick, R. (2020). COVID-19 and ethnic inequalities in England and Wales. *Fiscal Studies*, 41(2), 259-289.
- Redondo-Sama, G., Matulic, V., Munté-Pascual, A., & de Vicente, I. (2020). Social work during the COVID-19 crisis: responding to urgent social needs. *Sustainability*, 12(20), 8595.
- Reznik, A., Gritsenko, V., Konstantinov, V., Khamenka, N., Isralowitz, R., 2020. COVID-19 Fear in Eastern Europe: validation of the Fear of COVID-19 Scale. *Int. J. Ment. H. Addic.* 1-6.
- Rapoza K. (2020) Will a 10-week lockdown lead to a great depression? Forbes. <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2020/04/02/will-a-10-week-lockdown-lead-to-a-great-depression/?sh=61e0dfaf4d23>, (Erişim tarihi: 14 07 2021).
- Ryan, B. J., Coppola, D., Canyon, D. V., Brickhouse, M., & Swinton, R. (2020). COVID-19 community stabilization and sustainability framework: an integration of the Maslow hierarchy of needs and social determinants of health. *Disaster medicine and public health preparedness*, 14(5), 623-629.

- Roca, E., Melgar, P., Gairal-Casadó, R., & Pulido-Rodríguez, M. A. (2020). Schools that ‘open doors’ to prevent child abuse in confinement by COVID-19. *Sustainability*, 12(11), 4685.
- Sandford A (2020) Coronavirus: Half of humanity now on lockdown as 90 countries call for confinement. <https://www.euronews.com/2020/04/02/coronavirus-in-europe-spains-death-toll-hits-10-000-after-record-950-newdeaths-in-24-hou>. (Erişim tarihi: 10 07 2021).
- Sher, L. (2020). COVID-19, anxiety, sleep disturbances and suicide. *Sleep medicine*, 70, 124-124.
- Solórzano, D. A. N., Gamez, M. R., & Corcho, O. D. (2020). Gender violence on pandemic of COVID-19. *International Journal of Health Sciences*, 4(2), 10-18.
- Seward, G. H., & Seward, J. P. (1937). Internal and external determinants of drives. *Psychological Review*, 44(4), 349.
- Taormina, R. J., & Gao, J. H. (2013). Maslow and the motivation hierarchy: Measuring satisfaction of the needs. *The American journal of psychology*, 126(2), 155-177.
- Tian Q (2016) Intergeneration social support affects the subjective well-being of the elderly: Mediator roles of self-esteem and loneliness. *Journal of Health Psychology*, 21(6): 1137–1144.
- Tsai, J., & Wilson, M. (2020). COVID-19: a potential public health problem for homeless populations. *The Lancet Public Health*, 5(4), e186-e187.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2002). Self-esteem and socioeconomic status: A metaanalytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 6(1), 59–71.
- Van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., ... & Willer, R. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature human behaviour*, 4(5), 460-471.

- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International journal of environmental research and public health*, 17(5), 1729.
- Weed, M. (2006). Sports Tourism Research 2000–2004: A Systematic Review of Knowledge and a Meta-Evaluation of Methods, *Journal of Sport & Tourism*, 11(1), 5- 30.
- World Health Organization, WHO (2020a). WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19 - 11 March 2020, available in <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19>, (Erişim tarihi: 16 05 2020).
- World Health Organization, WHO (2020b). Who regional office for Africa Covid-19 rapid policy brief series, series 6: available in Covid-19 and distancing measures. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/338795/WHO-AF-ARD-DAK-02-2021-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, (Erişim tarihi: 05.06.2021).
- Xiang Y-T, Yang Y, Li W, et al. (2020) Timely mental health care for the 2019 novel coronavirus outbreak is urgently needed. *The Lancet Psychiatry*,7: 228–229.
- Yelkikalan, N., Oflaz, A., Dođan, S., & Dalboy, Z. (2020). Covid-19'un Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Etkisi: Durumsallık Yaklaşımı Bağlamında Bir Araştırma. *Giriřimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 15(2), 139-165.
- Zheng, D., Luo, Q., & Ritchie, B. W. (2021). Afraid to travel after COVID-19? Self-protection, coping and resilience against pandemic 'travel fear'. *Tourism Management*, 83, 104261.